

Περιπλανήσεις σὲ δρόμους ποιμαντικῆς διακονίας

Εὐρωπαϊκὸ ἔτος γλωσσῶν

Τοῦ Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

Ἡ ἐπικαιρότητα τῆς Βαβέλ

«Τὴ γλῶσσα μου ἔδωσαν ἑλληνική» κι ὅμως «φωναίξω ἑλληνικά κι οὔτε πού μου ἀποκρίνεται κανένας» (Ὀδυσσέας Ἐλύτης). Φαίνεται πὺς μία γλῶσσα δὲν ἀρκεῖ γιὰ νὰ συνεννοηθοῦμε. Κάποτε ἀρκοῦσε. Ὀδήγησε, ὅμως, μὲ «συμφωνία κυρίων» πρὸς τὸ κακὸ κι ἔτσι εἰσήλθε σύγχυση καὶ προήλθαν πολλὰ γένη γλωσσῶν πὺς πρέπει νὰ τὰ μάθουμε μὲ πολλὴ προσπάθεια καὶ πολὺ κόπο. Γιὰ νὰ χτιστεῖ ἄλλωστε τὸ «κοινὸ εὐρωπαϊκὸ σπίτι» καὶ νὰ μὴν καταντήσῃ νέος πύργος τῆς Βαβέλ, ἀποφάσισε ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση νὰ ἀνακηρύξῃ τὸ 2001 μ.Χ. ὡς «Εὐρωπαϊκὸ Ἔτος Γλωσσῶν».

Ὅλοι, λοιπόν, θὰ σπεύσουμε νὰ μάθουμε ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὲς γλῶσσες μέσα σ' ἕνα χρόνο, πρὸς μεγάλη τέρψη ὄλων τῶν Ἰνστιτούτων ξένων γλωσσῶν. Τὰ ἐντατικὰ τμήματα θὰ αὐξάνονται. Ὅλα τὰ συστήματα ἐπὶ ποδός: μέθοδοι ἄνευ διδασκάλου, ὀπτικοακουστικά, ἠλεκτρονικά μέσα, φορητοὶ μεταφραστές καὶ πολλὰ ἄλλα. Μεγάλη λαχτάρα γιὰ ἐπικοινωνία καὶ κατανόηση. Ὅχι, δὲν εὐρωνεύομαι. Θὰ ἤμουν ὁ τελευταῖος νὰ παραγνωρίσω τὴν ἀνάγκη γιὰ ἐπικοινωνία καὶ τὴ βοήθεια πὺς φέρνει γι' αὐτὸ ὁ γλωσσικός μας ἐξοπλισμός.

Γλῶσσα καὶ πολιτισμός

Ἡ γλῶσσα εἶναι ἕνας ἀπέραντος πλοῦτος. Δὲν εἶναι κάτι τὸ τεχνικό, ἕνα ὄργανο. Μπορεῖ, βέβαια, νὰ εἶναι καὶ αὐτό. Εἶναι κάτι πολὺ περισσότερο. Εἶναι ἀποτύπωση ὄλου μας τοῦ εἶναι, τοῦ ἔχειν καὶ τοῦ πράττειν. Εἶναι τὸ καταστάλαγμα τῆς ἀντίληψης πὺς ἔχουμε γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας, τοὺς ἄλλους, τὸν κόσμον καὶ τὴν σχέση ὄλων αὐτῶν μεταξύ τους. Ἡ ὁποιαδήποτε γλῶσσα δὲν εἶναι μόνο ἕνα σύνολο λέξεων, ἕνα σύνολο γραμματικῶν καὶ συντακτικῶν κανόνων.

Εἶναι ἡ ἐξωτερικέυση ἑνὸς τρόπου κατανοήσεως τῶν ἄλλων καὶ τῶν καταστάσεων πὺς δημιουργοῦνται. Μὲ τὴ γλῶσσα βγαίνει πρὸς τὰ ἔξω ἕνα σύνολο πραγμάτων πὺς εἶναι αὐτονόητα σὲ μία κοινωνία, δηλαδή, ὁ πολιτισμὸς τῆς. Κι ἐνῶ εἶναι προϊόν αὐτοῦ τοῦ πολιτισμοῦ ἐκφράζει ταυτόχρονα αὐτὸν τὸν πολιτισμὸ.

Ὅταν ὁ Ἕλληνας μεταφράζει γιὰ παράδειγμα τὴ λατινικὴ λέξη *concordia* (κατὰ κυριολεξία ὁμοκαρδία) ὡς ὁμόνοια ἐκφράζει τὸ δικό του τρόπο κατανοήσεως

αὐτῆς τῆς καταστάσεως. Ἡ «ὁμόνοια» προϋποθέτει νὰ μποροῦν δυὸ ἄνθρωποι, δυὸ λαοὶ νὰ σκέπτονται τὸ ἴδιο (ὁμο-νοεῖν) γιὰ κάποια πράγματα. Ἡ προϋπόθεση περιγράφει καὶ τὸ ἀποτέλεσμα. Ὁ Λατῖνος τοποθετεῖ σὲ ἄλλο σημεῖο τὸ ἀποτέλεσμα. Εἶναι τὸ θυμικὸ πὺς προέχει, πὺς προηγεῖται. Εἶναι θέμα προτεραιοτήτων. Τὸ νὰ τὸ δεχθοῦμε μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ στὴν εὐρύτερη κατανόηση δύο λαῶν. Γιατί, ἄλλοιῶς, μπορεῖ νὰ μιᾶμε ἀγγλικά καὶ τελικὰ νὰ μὴν καταλαβαίνουμε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Νὰ μιᾶμε ἀγγλικά μὲ ἑλληνικὴ νοοτροπία ἢ ἀγγλικά μὲ ἰνδική.

Ἀπαίτηση, ὄχι παραίτηση

Λέγοντας αὐτὰ πὺς προηγήθηκαν θέλω νὰ τονίσω ὅτι ἡ ἐκμάθηση ξένων γλωσσῶν εἶναι διαδικασία ἐκμάθησεως καὶ ὄλου τοῦ πλαισίου ἀναφορᾶς μιᾶς γλώσσας. Ἀφήστε πὺς θὰ πρέπει νὰ μάθουμε καὶ τὴ δική μας μαθαίνοντάς τὴν ὡς ξένη γλῶσσα γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ εἰσέλθουμε στὸ βάθος τῆς. Ἄλλοιῶς θὰ μείνουμε σὲ ἐξωτερικὰ διαδικαστικὰ σχήματα περιοριζόμενοι στὸ ἐλάχιστο, ἐνῶ ἡ φιλοδοξία πρέπει νὰ εἶναι καὶ τὸ μέγιστο καὶ τὸ ἄριστο.

Θυμᾶμαι μὲ δέος μία ἐκστρατεία γιὰ τὸ βιβλίο, ὅταν βρισκόμουν στὸ Βέλγιο τὴ δεκαετία τοῦ '70. Ἐνας ἐκδοτικός οἶκος πρόβαλε μιὰ προσπάθεια πὺς τὴν ὀνόμαζε «Βιβλίο 2000». Τί προοπτικὴ ἔλεγα; ἔτοιμαζόμαστε γιὰ τὸ ἔτος 2000. Ποιὰ θὰ εἶναι ἡ μορφή τοῦ βιβλίου ἐκεῖνο τὸ ἔτος; Τί φροντίδα γιὰ τὸ βιβλίο καὶ γιὰ τοὺς ἀναγνώστες! Ὑπέθετα ὅτι ἀναζητοῦσαν θέματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἀπασχολοῦσαν τοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖνη τὴν ἡμερομηνία, τρόπους γιὰ νὰ τὰ παρουσιάσουν, γραμματοσειφές εὐανάγνωστες κλπ. Τίποτε, ὅμως, δὲν συνέβαινε ἀπ' ὅλα αὐτά. Πλήρης ἀπογοήτευση. «Βιβλίο 2000» ἐσήμαινε, ὅτι οἱ συγγραφεῖς θὰ ἔπρεπε νὰ περιοριστοῦν, ὅταν θὰ ἔγραφαν τὰ βιβλία τους, στὶς δυὸ χιλιάδες (2000) γνωστότερες στὸ εὐρύτερο κοινὸ λέξεις. Τίποτε ἄλλο. Τί φτώχεια. Τί παραίτηση ἀπὸ κάποια προσπάθεια. Ἐνα λεξιλόγιο ἀναιμικό, λεξιλόγιο διαφημίσεως, κλασικῶν εἰκονογραφημένων. Τελικὰ μιὰ ἀποθέωση τῆς νοηματικῆς γλώσσας, μιᾶς περιορισμένης στὰ ἐλάχιστα σημάδια, δηλαδή, γλώσσας, πὺς ἀπὸ γλῶσσα συνεννόησῃς θὰ ἤθελε νὰ

υποκαταστήσει και να αντικαταστήσει στο τέλος όλα τα είδη του γραπτού και προφορικού λόγου.

Ἡ γλώσσα και οἱ ἐπὶ μέρους γλώσσες

Χαιρετίζω τὴν ἀπόφαση νὰ ἀνακηρυχθεῖ ἓνα ὀλόκληρο ἔτος, τὸ 2001, ὡς «Εὐρωπαϊκὸ Ἔτος Γλωσσῶν» γὰρ νὰ μπορέσουμε ἐπιτέλους νὰ στοχαστοῦμε πάνω στὴ γλώσσα μας, στὶς γλώσσες μας καὶ στὶς προσπάθειες πού πρέπει νὰ κάνουμε γὰρ νὰ τὶς μιλήσουμε καὶ νὰ τὶς καταλάβουμε.

Ἐὰν πρέπει νὰ καταβάλουμε μὴ τέτοια φροντίδα γὰρ τὶς ἐθνικὲς μας γλώσσες, ἄλλη τόση προσοχὴ ὀφείλουμε νὰ δώσουμε καὶ στὶς ἐπὶ μέρους «γλώσσες» πού μεταχειριζόμαστε. Ὁ καθένας μας στὴν ἐπιστήμη του, στὴν ἐργασία του, στὴ συντεχνία του, στὴν τέχνη του. Γιατὶ κι αὐτὲς μπορεῖ νὰ ἀποβοῦν μὴ ἐπικοινωνιακὲς, ἐρμητικὲς, δυσνόητες, κατακριτικὲς· ἐδῶ, μπορεῖ νὰ προστεθοῦν χίλιοι δυὸ ἐπιθετικοὶ χαρακτηρισμοί.

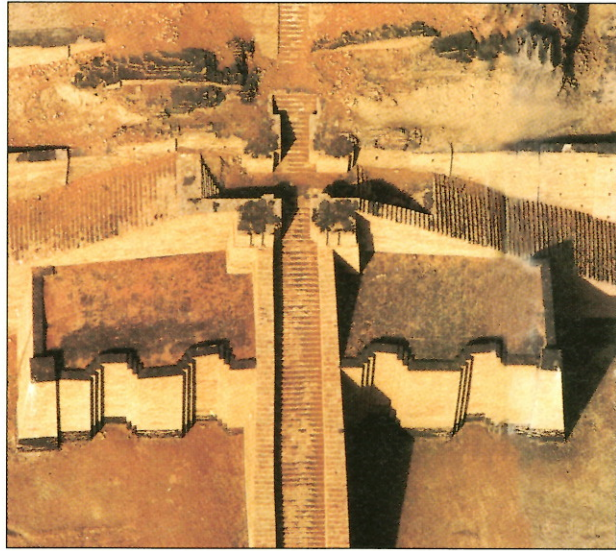
Δὲν ἐξαίρω τὴ γλώσσα τῆς Θεολογίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Πόσες φορές, ἀλήθεια, ἀντὶ νὰ διευκολύνουν τὸ πέρασμα τῆς Θεολογίας στὴ ζωὴ, τὸ δυσχεραίνουν. Δὲν ὀμιλῶ γὰρ γλωσσικὲς δυσκολίες τῆς γλώσσας τῶν Εὐαγγελίων ἢ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων πού ξεπερνιοῦνται καὶ μαθαίνονται, ἔστω καὶ μὲ ταχύρρυθμα σεμινάρια ἐκκλησιαστικῆς γλώσσας. Ἀναφέρομαι στὴ δυσκαμψία τοῦ νὰ βρεθοῦν κοινὸι τόποι μὲ τοὺς ἄλλους, ὥστε νὰ βρεθοῦμε ἐπὶ τὰ αὐτά. Γιατὶ, κι ἂν ἀκόμα μιλοῦσα ὄλες τὶς ἀγγελικὲς καὶ ἀνθρώπινες γλώσσες, πάλι δὲν θὰ γινόταν τίποτε κατὰ πῶς μᾶς διαμνηθεῖ ὁ ἀπόστολος Παῦλος.

Καὶ οἱ ἐπιστήμες, πολλὲς φορές, κλείνονται ἐρμητικὰ στὸν ἑαυτό τους καὶ διστάζουν νὰ μεταφέρουν στὸν πολὺ λαὸ μὲ τρόπο ἀπλὸ τὰ πορίσματά τους, ἀλλὰ καὶ τὶς ἐλπίδες καὶ τοὺς φόβους τους ἀπὸ τὶς ἀνακαλύψεις τους, φοβούμενες τὴν... «ἐκ-λαϊκίωση». Καὶ ὁ λαὸς κάθεται στὸ σκοτάδι, ἀντὶ νὰ πάρει ἔστω καὶ κάποιες ἀκτίνες φωτός.

Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γὰρ τὶς τέχνες καὶ γὰρ τὴν πολιτικὴ, γὰρ τὴν ὁποία ἔχουν δίκιο ὅσοι ἰσχυρίζονται ὅτι ἄλλα σκέπτεται, ἄλλα λέει καὶ ἄλλα πράττει, δηλαδή, παλινορθεῖ...

Συμφωνία γλωσσῶν

Ὅπως βλέπετε, ἐκεῖνο πού προέχει εἶναι νὰ ἐπέλθει μὴ συμφωνία. Ἡ κάθε γλώσσα, ἢ κάθε φωνή, νὰ βρεῖ τὴ θέση της στὸ σύνολο. Νὰ μάθουμε ὁ ἓνας τὴ γλώσσα τοῦ ἄλλου, τὶς ἰδιαιτερότητές της, τὴν ἐπάρκεια ἢ τὴν ἀνεπάρκεια της. Τί μπορούμε νὰ ποῦμε μὲ τὴ μὴ καὶ τί μὲ τὴν ἄλλη. Μπορεῖ νὰ ἦχε παράξενο, ἀλλὰ λένε ὅτι ἡ ἰταλικὴ γλώσσα εἶναι κατάλληλη γὰρ τὴν

Ὁ πύργος τῆς Βαβὲλ μοιάζει μὲ τὸν πύργο τοῦ Ναοῦ τῆς Οὐρ. (Θεσαυρὸς Βιβλικῶν Εἰκόνων, Ἐκδόσεις Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 1992).

ὄπερα, ἢ γερμανικὴ γὰρ τὴν ὀπερέττα. Ἡ γλώσσα τῶν μαθηματικῶν συμβόλων διευκολύνει τὶς πράξεις, ἢ λογισμικὴ γλώσσα τὴν ταχεῖα μετάδοση πληροφοριῶν, ἢ καλλιτεχνικὴ γλώσσα, εἴτε μουσικὴ, εἴτε εἰκαστικὴ, κρούει εὐαίσθητες χορδὲς τῶν ἀκροατῶν καὶ τῶν θεατῶν, τέρπει καὶ εὐχαριστεῖ, ἀλλὰ καὶ διδάσκει καὶ μεταφέρει σὲ ἄλλους κόσμους, ὅπως ἐκεῖνη τῆς ὀρθόδοξης εἰκόνας*.

Ἡ κάθε μὴ ἀπὸ μόνη της θὰ ἦταν ἐλλιπής. Χρειάζεται μὴ ἐνορχήστρωση, ἓνας μαέστρος πού θὰ βρεῖ καὶ θὰ δώσει στὴν κάθε μὴ τὴ θέση της. Καὶ θὰ πρέπει ἢ κάθε μὴ, γὰρ νὰ κατανοήσῃ τὴν ἄλλη, νὰ μπεῖ στὴ θέση της καὶ ὄχι νὰ πάρῃ τὴ θέση της.

Ἡ γλώσσα τῆς Ἀγάπης

Γι' αὐτό, ὅμως, χρειάζεται μὴ προϋπόθεση. Νὰ βροῦμε τὴν ἀρχέγονη γλώσσα, γὰρ τὴν ὁποία πασχίζουν οἱ γλωσσολόγοι ὅλου τοῦ κόσμου νὰ τὴν βροῦν καὶ δὲν τὴν βρίσκουν. Γιὰ μᾶς, αὐτὸ εἶναι ἴσως εὐκολότερο, γιὰτὶ δὲν ἔχουμε τὶς δεσμεύσεις τῶν γλωσσολόγων καὶ τῶν γλωσσολογικῶν θεωριῶν. Γιὰ μᾶς, ἀρκεῖ νὰ καταφύγουμε στὴ γλώσσα τῆς Ἀγάπης καὶ στὸν ὕμνο της πού ἀνέπεμψε ὁ ἀπόστολος Παῦλος (Α' Κορινθίους ιβ', 31 - ιδ', 1), νὰ τὸν ἐφαρμόσουμε σὲ γλωσσολογικὸ ἐπίπεδο καὶ τότε, πιστεύουμε καὶ ἐλπίζουμε ὅτι ἐν ἀγάπῃ τὸ 2001 ὡς «Εὐρωπαϊκὸ Ἔτος Γλωσσῶν» θὰ στεφθεῖ ἀπὸ ἐπιτυχία καὶ τὰ πρῶτα ἀποτελέσματα θὰ φανοῦν μέσα σ' αὐτὸ καὶ θὰ συνεχίσουν γὰρ πολλὰ πολλὰ χρόνια νὰ σφυρηλατοῦν τὴν ἐνότητα ὄλων τῶν λαῶν τῆς ὑψηλοῦ, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τὴν γηραιά μας Ἡπειρο. Ἀμήν, καὶ καλὴ χρονιά!

* Αὐτὴν τὴν πτυχὴ ἀναπτύσσει ὁ Ε. Κ. Γιαννῆς στὸ ἄρθρο του: Ἡ Εἰκόνα ὡς καινὴ θεολογικὴ γλώσσα.